

ΦΥΛΟ
ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΑ

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΦΥΛΟΥ 1

- Γραμματικό γένος:
αρσενικό-θηλυκό-ουδέτερο στα Ελληνικά
- Βιολογικό φύλο (sex):
φυσικό γένος: ανατομικό/φυσιολογικό χαρακτηριστικό
- Κοινωνικό φύλο (gender):
κοινωνικο-πολιτισμική/ψυχολογική ιδιότητα:
κοινωνικοί και οικονομικοί ρόλοι και σχέσεις
αντιλήψεις για τον ανδρισμό και τη θηλυκότητα
σεξουαλικός προσανατολισμός/ταυτότητα

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΦΥΛΟΥ 2

- Σιμόν ντε Μποβουάρ, *Le Deuxième Sexe* (1949)
[*Το δεύτερο φύλο* (1979)]:
«γυναίκα δεν γεννιέσαι, αλλά γίνεσαι»
- Διαφορές ανδρών και γυναικών:
Robin Lakoff, *Language and Woman's Place* (1975)
Dale Spender, *Man Made Language* (1980)

> συσχέτιση γλωσσικών στοιχείων με προϋπάρχουσες
κατηγορίες φύλου

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΦΥΛΟΥ 3

- Φύλο ως διαδικασία ταυτότητας:
αποτέλεσμα της διεπίδρασης στο λόγο
πραγμάτωση του φύλου μέσω του λόγου
ετεροκανονικότητα
- Σπουδές φύλου

ΦΥΛΟ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ 1

- Παυλίδου, Θ.-Σ. (2002). *Γλώσσα-Γένος-Φύλο*

- Διαφορές γραμματικού γένους:

δεν υπάρχει αντιστοιχία μεταξύ γραμματικού γένους και βιολογικού φύλου:

ο ιππόκαμπος, η αλεπού, το λάμα

το αγόρι, το κορίτσι, το παιδί

αλλά υπάρχουν συστηματικές συσχετίσεις: 1^η κλίση (-ος), 2^η κλίση (-η, -α)

οικογενειακά ονόματα: *Παπαδοπούλου, Τάντου, Νέστορος*

γενικευτική χρήση αρσενικού: *ο φοιτητής/οι φοιτητές, ο παραλήπτης*

> προσδιορισμός με όρους αντρών, αφάνεια γυναικών

ΦΥΛΟ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ 2

- Ασυμμετρία χρήσης γραμματικού γένους:

*Μπορεί κανείς/*καμία να καλέσει πρώτα τον αριθμό...*

*Δεν είδα κανέναν/*καμία στην παραλία.*

*Ποιος/*Ποια είναι; (ως απάντηση στην πόρτα/το τηλέφωνο)*

*- Έδωσες τα βιβλία στις κοπέλες; - Τους/*Τις τα έδωσα.*

Ο γιος και η κόρη της είναι πολύ _____ (ανήσυχος)

*Είδα στην παραλία νέους και νέες _____ (αγκαλιασμένος)
να περπατούν ανέμελα.*

*Κύριε καθηγητά!/*Κυρία καθηγήτρια!*

Ποιος πέταξε του σουτιέν του εδώ;

Ο συνδρομητής και η σύζυγός του πρέπει να έχουν μαζί τους ...

ΦΥΛΟ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ 3

- Θηλυκά επαγγελματικά ουσιαστικά:

ο αρχιτέκτονας

η αρχιτεκτόνισσα

η αρχιτέκτονας

ο αστυνομικός

η αστυνομικήνα

η αστυνομικός

ο βουλευτής

η βουλευτίνα

η βουλευτής

ο στρατιώτης

η στρατιωτίνα

η στρατιώτης

ο ποδοσφαιριστής

ο καλλιτέχνης

η καλλιτέχνιδα

ο νομάρχης

η νομάρχισσα

η νομάρχης

ο ταξιτζής

η ταξιτζού

ο πυροσβέστης

ο ψαράς

η καθαρίστρια

ο πρόσφυγας

ΦΥΛΟ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ 4

- Σημασιολογικές διαφορές: υποτίμηση

αντρούλης

αντράκι

άντρακλας

ανδρώνομαι

αντρίκειος-

-λόγια/κουβέντα

γυναικούλα

γυναικάκι

γυναικάρα

βρομογύναικο

παλιοθήλυκο

εκθηλύνομαι

γυναικείος-

-λόγια/κουβέντα

δουλικό

μαϊμού

καρακάξα

μπουκιά και συχώριο

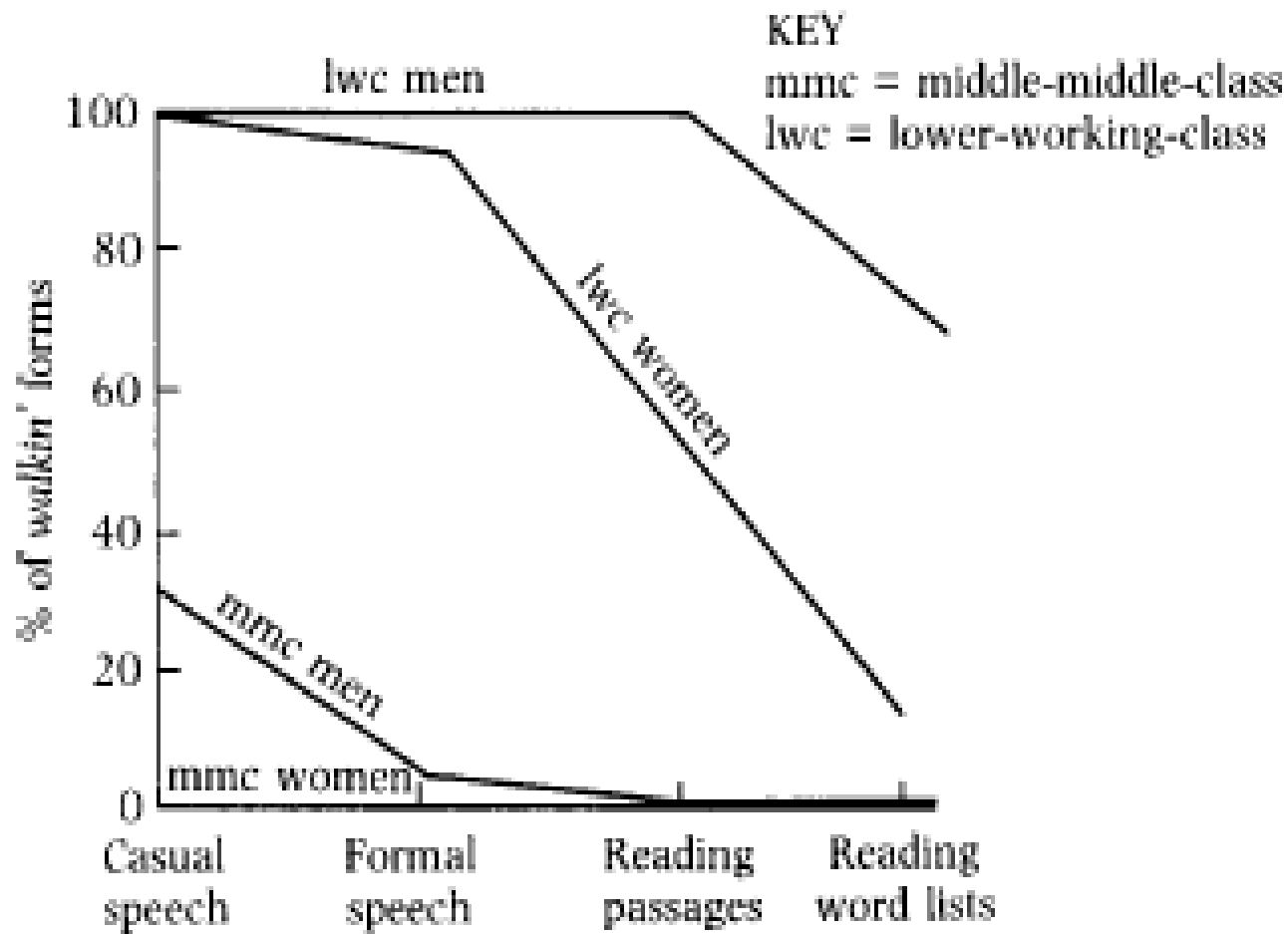
ΦΥΛΟ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΑ 1

- Θεωρία υστέρησης (deficit):
 - διαισθητικές μελέτες για γυναικεία «γλώσσα»:
 - λεπτομερείς χρωματικοί όροι
 - «συναισθηματικά» επίθετα
 - μετριαστικά στοιχεία
 - ανοδικός επιτονισμός σε καταφατικά εκφωνήματα
 - ερωτήσεις επιβεβαίωσης
 - φαινόμενα υπερδιόρθωσης
 - > εμπειρικές μελέτες έδειξαν ότι αυτά τα γλωσσικά χαρακτηριστικά επηρεάζονται από περικειμενικούς παράγοντες

ΦΥΛΟ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΑ 2

- συσχετιστικές κοινωνιογλωσσικές μελέτες:
 - οι γυναίκες χρησιμοποιούν περισσότερα πρότυπα στοιχεία
 - οι γυναίκες εισάγουν περισσότερα νέα στοιχεία
- > Πιο ευαισθητοποιημένες σε ζητήματα κύρους
- > Με μεγαλύτερη γλωσσική ανασφάλεια
- Αλληλεπίδραση με κοινωνική τάξη: οι διαφορές φύλων είναι μεγαλύτερες στις μεσαίες τάξεις

Trudgill, Νόριτς

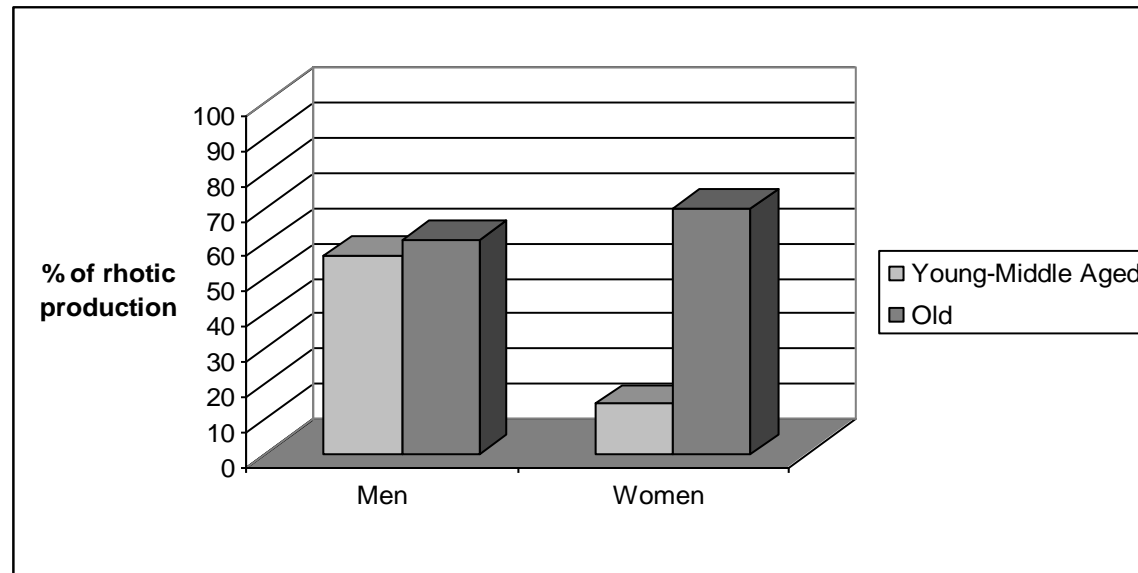
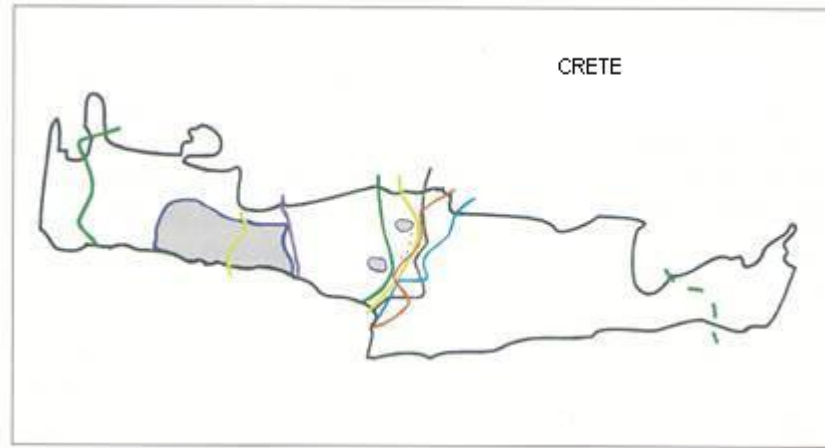
ΕΡΕΥΝΕΣ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ 1:

Βέργης (2011): διαφοροποίηση φύλου στα Ανώγεια

[ʎa.ði]

[ˈte.ɣos]

[pɣa.sti.ˈko]

ΦΥΛΟ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΑ 3

- Θεωρία ετερότητας (difference):

- δύο «κουλτούρες», διαφορετική συνομιλιακή συμπεριφορά/συμβάσεις/ύφος:

Deborah Tannen, *You just don't understand* (1990):

η επικοινωνιακή δυσαρμονία των δύο φύλων οφείλεται σε διαφορετικές αντιλήψεις για τη συζήτηση π.χ.

ΓΥΝΑΙΚΕΣ

ΑΝΤΡΕΣ

στόχος:	έκφραση συναισθημάτων	– γεγονότων
ανατροφοδότηση:	ένδειξη προσοχής	– συμφωνίας
συμπεριφορά:	συνεργατική	– ανταγωνιστική

> Παράγοντας κοινωνικής ασυμμετρίας

> Αλληλεπίδραση με κοινωνική τάξη

ΦΥΛΟ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΑ 4

- Θεωρία κυριαρχίας (dominance):
 - αντανάκλαση κοινωνικών ανισοτήτων:

στη συνομιλία: ποσότητα λόγου/μήκος συνεισφορών
διεκδίκηση και κατάληψη βήματος
ποσότητα και κατεύθυνση διακοπών
είδος παρεμβολών (συνεργασιακές-ανταγωνιστικές)
δικαίωμα για αλλαγή θεμάτων
επιτυχία επικοινωνιακών στόχων

στο δημόσιο λόγο: σεξιστικές πρακτικές

ΕΡΕΥΝΕΣ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ 2

- Μακρή-Τσιλιπάκου: μελέτη συνομιλιακών ρόλων και φαινομένων
 - Οι γυναίκες είναι πιο σταθερά προσανατολισμένες στην έκφραση συμφωνίας και λιγότερο επιρρεπείς στη διαφωνία, και το αντίστροφο οι άντρες
 - Οι γυναίκες διακόπτονται συχνότερα από τους άντρες
 - Οι άντρες διακόπτουν περισσότερο απ' ό,τι οι γυναίκες
 - Οι άντρες αποφεύγουν μηχανισμούς ανατροφοδότησης
 - Οι γυναίκες προσπαθούν να επανορθώσουν το κύρος του συνομιλητή
 - Οι άντρες εκφράζουν άμεσα τη διαφωνία τους

ΕΡΕΥΝΕΣ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ 3

- Γεωργακοπούλου: μελέτη αφηγήσεων σε συνομιλίες
 - ανδρικές ιστορίες: δραστηριότητες με ανδρικά, φιλικά πρόσωπα και συγκρούσεις:

Βάλε έκτη, βάζω έκτη εγώ, βάζει κι ο Χρήστος, ανοίγουμε το γκάζι, και καλά κι ο Χρήστος ότι με το που θ' ανοίξει το γκάζι, θα εξαφανιστεί από μένα. Ανοίγουμε κι οι δυο το γκάζι, γκαζώνω εγώ, γκαζώνει κι ο Χρήστος, η μηχανή βου:::, ο Χρήστος ((μορφασμός έκπληξης)), να κοιτάει δεξιά αριστερά (.) σα χαμένος. [...] η δικιά μου μηχανή είναι πιο γρήγορη, συνολικά [...] Κι έχασε κι εκεί, την πάτησε κι εκεί. Τον δουλεύαμε όλοι μαζί εκεί πέρα, τα πήρε τελείως.

ΕΡΕΥΝΕΣ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ 3

- ιστορίες των γυναικών: καθημερινά προβλήματα, γεγονότα που προκάλεσαν φόβο ή κοινωνική αμηχανία και ανασφάλεια:

πρώτο λάθος, το ζώ::ον, ήμουνά τόσο τρακαρισμένη, παιδιά, που δεν κατάλαβα ποια ήταν τα ονόματά τους, δηλαδή αυτό πιστεύω ότι ήταν βασικό, όχι ότι μου ζήτησαν να τα πω, αλλά τι είχα πάθει, το ζώνον, αφού είχα χάσει που είχα χάσει εκείνη τη μέρα στη βιβλιοθήκη, να διαβάσω το βιβλίο του ενός (.) [...] σε κάποια στιγμή άκουγα τη φωνή μου που έτρεμε, λέω Παναγία μου, κάνει κύματα! Εκεί βέβαια κάτι είπα, αλλά μετά με ρωτάνε, σα ζώνον, το πρώτο λάθος ήτανε ότι δε θυμόμουνά τα ονόματά τους, πάει και τελείωσε, με αποτέλεσμα, καλά αυτό το 'κανα κι από ντροπή, δεν ξέρω πώς το πήρα έτσι, γιατί με ρώτησαν, λέει έχεις διαβάσει καθόλου για το θέμα, κι εγώ η καημένη ενώ είχα διαβάσει τόσα βιβλία, δε θυμόμουνά συγγραφείς, δε μου 'βγαινε.

ΦΥΛΟ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΑ 5

- > η κοινωνία επηρεάζει τη γλώσσα:
 - προβολή της αντρικής εξουσίας στο λόγο
 - καθορισμός κοινωνικών ρόλων: νόρμες για «ορθή» γλωσσική συμπεριφορά που επιβάλλονται μέσω της ανατροφής
- > Μελέτες κοινωνικών δικτύων και κοινότητας πρακτικής έδειξαν ότι πολλές φορές οι διαφορές μέσα στο ίδιο φύλο είναι μεγαλύτερες απ' ό,τι μεταξύ φύλων

ΦΥΛΟ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΑ 5

- Θεωρία διαφοροποίησης (diversity):
 - πολλά φύλα:
το φύλο ως τοπικά καθορισμένη κατασκευή
υπό διαπραγμάτευση και μετασχηματισμό

ΕΡΕΥΝΕΣ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ 4:

Γούτσος & Φραγκάκη: φύλο και σώματα κειμένων

- 2,5 εκ. λέξεις από περιοδικά και εφημερίδες
(Προέλευση: ΣΕΚ: www.sek.edu.gr)
- *γυναίκα, κορίτσι*: διπλάσια από *άντρας/άνδρας, αγόρι*
- ασυμμετρία στις σημασίες και τη συχνότητά τους:
 - έχει να κάνει με άντρα και όχι με...ρόμπα*
 - η παράνομη διακίνηση γυναικών*
 - τις δουλειές του σπιτιού σε κάποιαν άλλη γυναίκα*
- ασυμμετρία στις συνάψεις:
 - άνδρες: *εξυπνάδα, ισχυρός, σπουδαίος, εξουσία*
 - γυναίκες: *ρούχα, γάμος, μοχθηρία, θύματα - επάγγελμα*
- ασυμμετρία στην ηλικία αγοριών-κοριτσιών
 - τι μήνα του μέλιτος να κάνει το κορίτσι με τον Πάγκαλο;*
- αξιολογική χρήση ταξινομικών επιθέτων:
 - η Μαρίκα ήταν πιο αρσενικό απ' όλα τα αρσενικά της οικογένειάς της*

ΕΡΕΥΝΕΣ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ 4:

Γούτσος & Φραγκάκη: φύλο και σώματα κειμένων

- 270.000 λέξεις από προφορικές συνομιλίες (ΣΕΚ)
 - ασυμμετρία στις σημασίες και τη συχνότητά τους:
είχα διαβάσει ένα βιβλίο κι ήτανε μια γυναίκα (.) η οποία το έκανε με τη θέλησή της
 - αξιολογικές χρήσεις:
είχαμε φιλόλογο εξήντα χρονών άντρα έκανε μάθημα δεν βαριόσουνα έμεινε ξαφνικά μόνη ε πώς να μη της κακοφανεί τώρα της γυναίκα;
 - χρήσεις προσφώνησης:
ναι, κοπελιά, άσε μας τώρα με τις ηλικίες (.) έχεις τρελαθεί κι εσύ αγόρι μου, εδώ πέρα έχουν βρει λύσεις ενεργειακές εδώ και δεκαετίες να μην πω εκατονταετίες
 - διαφορά μεταξύ φύλων:
ομιλήτριες: προτιμούν τη σημασία «πρόσωπο»
ομιλητές: προτιμούν τη σημασία «φύλο»

ΕΡΕΥΝΕΣ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ 5:

Κανάκης: αρσενικότητα στο διαδίκτυο

στερεοτυπικά κατηγορήματα της αρσενικότητας, π.χ. *αρρενωπότητα/ανδροπρέπεια, σοβαρότητα, εχεμύθεια*, εμφανίζονται ως επιθυμητά και ερωτικοποιούνται σε γραπτές αγγελίες ανδρών στο διαδίκτυο

- έμφαση στην αρρενωπή αρσενικότητα ως αντίδραση στην στερεοτυπική αναπαράσταση των ομοφυλόφιλων ως θηλυπρεπών ανδρών

Αθλητικός με fit εμφάνιση συνειδητοποιημένος γκέι ψάχνω για σταθερή σχέση από Αθήνα ε/π // Να είσαι ε/π λεπτός 100% γκέι, όχι θηλυπρεπής από Αθήνα

Απόλυτα αρρενωπός, διακριτικός, σοβαρός και εκτός gay χώρων. Σφιχτό σώμα και εμφανίσιμος. // Περίπου τα ίδια μ' εμένα. Προτιμώ τα καλοσχηματισμένα σώματα. Όχι παχουλούς!! Δεν ψάχνω σχέση. Μια καλή γνωριμία για αρχή και βλέπουμε...

ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ

- Τσοκαλίδου (1996). *Το φύλο της γλώσσας*.

Εναλλακτικές πρακτικές:

- 1) Κριτική προσέγγιση της γλώσσας στα επίπεδα της γραμματικής, της σύνταξης και της σημασιολογίας.
- 2) Χρήση διπλών (αρσενικών και θηλυκών) τύπων στις γενικές αναφορές: *μαθητής/τρια*.
- 3) Κατάργηση σεξιστικών όρων: *γεροντοκόρη, δεσποινίς*.
- 4) Καθιέρωση όρων που εκφράζουν τη γυναικεία πραγματικότητα: *σεξουαλική παρενόχληση, τεκνοθεσία αντί υιοθεσία*.
- 5) Ευαισθητοποίηση στο θέμα του γλωσσικού σεξισμού στην εκπαίδευση, τα ΜΜΕ και τις πολιτικές οργανώσεις (μέσα από συζητήσεις και σεμινάρια).

ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ

- 6) Συμμετοχή γυναικών/φεμινιστριών γλωσσολόγων στις διαδικασίες καθορισμού της γλώσσας.
- 7) Χρήση εναλλακτικών ρόλων/προτύπων για τα δύο φύλα στην εκπαίδευση: *η πυροσβεστήνα, η ψυχαναλύτρια, ο πατέρας, ο νηπιαγωγός.*
- 8) Χρήση γυναικείων μορφών στα ΜΜΕ ως αντιπροσωπευτικών της ανθρώπινης ύπαρξης (π.χ. στις γελοιογραφίες).
- 9) Παρουσίαση των γυναικών ως έξυπνων, δυναμικών και αποφασιστικών και όχι, απαραιτήτως, υστερικών, άβουλων και σεξομανών ατόμων στα τηλεοπτικά σήριαλ.
- 10) Συχνή χρήση του θηλυκού γένους με σκοπό την κριτική των στερεοτύπων στον δημόσιο και ιδιωτικό χώρο: *η από μηχανής θεά, η διευθύντρια.*